

Ս. Լ. ԱԳՈՒԼՅԱՆ

ՄԻՋՈՒՐԻՆՅԱՆ ԽՆՁՈՐԵՆԻՆԵՐԻ ՄԻ ՔԱՆԻ
ՍՈՐՏԵՐԻ ԱՃՈՒՄԸ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ
ԲԱՐՁՐԱՎԱՆԴԱԿԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

Հ Ա Յ Պ Ե Տ Հ Ր Ա Տ
1 9 4 2

634.17:631.52(47.925)4830

U-18 Uqocwntu, U-L

Uqocwntu pntgntbntbntb

Sp bntb unntbntb unntbntb... (p6)

✓
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ-Ի ՄՆԵՐԱՐԴՈՂԿՈՄՍԻ ՊՏՂԱ-
ԲԱՆՋԱՐԱՐՈՒԾԱԿԱՆ ԳԻՏԱՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՍԵԼԵԿՑԻՈՆ ԿԱՅԱՆ
Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն Ս Ե Ր Ի Ա Ձ Ե

634.17: 631.52 (47.915)

Ա-18

Ս. Լ. ԱԳՈՒՎՅԱՆ

ՍՏՈՒԿԱՄ Է 1991 թ.

ՄԻՋՈՒՐԻՆՅԱՆ ԽՆՋՈՐԵՆԻՆԵՐԻ ՄԻ
ՔԱՆԻ ՍՈՐՏԵՐԻ ԱՃՈՒՄԸ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ
ԲԱՐՁՐԱՎԱՆԴԱԿԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

4830

А 18789



ՀԱՅԳԵՏԱՐԱՆ
ԵՐԵՎԱՆ - 1942

ԽՄԲԱՆԴՐԱԿԱՆ ԿՈՂԵՂԻՍ.

Ն. Ն. ՊՐՈՍՏՈՍԵՐԴՈՎ—բիւրդիական գիտութ. դոկտր
Բ. Հ. ՄԱԼԽՈՍՅԱՆ—գյուղացեա. գիտ. քիկնաժու, դոցեմ
Վ. Ա. ՍԱՅԱՆԻՅԱՆ—ավագ գիտ. աշխատող

Ընդե խմբադրուքամբ՝ ավագ գիտ. աշխատող

Ա. Մ. ՎԵՐՄԻՇՇԵՅՆԻ

Պատշ խմբադիր՝ գյուղացեա. գիտ. քիկ. դոցեմ

Բ. Հ. ՄԱԼԽՈՍՅԱՆ

ՄԻՋՈՒՐԻՆՅԱՆ ԽՆՁՈՐԵՆԻՆԵՐԻ ՄԻ ՔԱՆԻ ՍՈՐՏԵՐԻ ԱՃՈՒՄԸ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԲԱՐՁՐԱՎԱՆԴԱԿԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

Հոկտեմբերյան մեծ ռեվոլյուցիան հայ ժողովրդին ազատագրելով կապիտալիզմի և դաշնակների ավազակային ոճմակի լծից՝ տնտեսական և կուլտուրական զարգացման լայն հնարավորություն տվեց նրան:

Սովետական կարգերի շնորհիվ՝ Հայկական ՍՍՌ-ի ժողտնտեսություն մյուս բնագավառների հետ մեկտեղ—զարգացման լայն հնարավորություն ստացավ նաև պտղաբուծությունը: Մասնավորապես ռեսպուբլիկայի լեռնային շրջաններում պտղաբուծությունը զարգացնելու վերաբերյալ եղած մեր ղեկավար օրգանների համապատասխան որոշումների հիման վրա—Այգեպտղաբուծական Սեկեկցիոն կայանը 1934 թվից սկսեց զբաղվել ՀՍՍՌ-ի լեռնային շրջաններում (ուր մինչ այդ քիչ թե շատ զարգացած պտղաբուծություն չկար) պտղաբուծության որոշ հարցերի գիտական հիմնավորմամբ:

Հիմնվելով բնության մեծ վերափոխիչ Ի. Վ. Միչուրինի հարբտագույն գիտա-մեթոդական և սորտային ժառանգության վրա՝ Հայաստանի Այգեպտղաբուծական Դիտա-հետազոտական Սեկեկցիոն կայանը առաջին անգամ սկսեց միչուրինյան պտղատու ծառեր անեցնել Հայաստանի լեռնային՝ Մարտունու, Բաաբղեշարի, Լենինականի շրջաններում և պտղաբուծական հենակետ կազմակերպեց Լենինական քաղաքում՝ պտղատու կուլտուրաների սորտերի ստացիոնար ուսումնասիրման ու մի շարք ագրոտեխնիկական հարցեր մշակելու համար:

Ներկայումս Հայաստանի լեռնային՝ Մարտունու, Բաաբղեշարի, Նոր-Բայազետի, Դուզքենդի, Սպիտակի, Դուկասյանի, Արթիկի, Ապարանի շրջաններում խնձորենիների միչուրինյան սորտերի տակ են դառնում տասնյակ հեկտարներ, որոնք տնկված են Լենինականի հենակետի նախնական փորձնական տվյալների հիման վրա:

Լենինականի բարձրավանդակի պայմաններում աճող միչուրինյան խնձորենիների սորտերի բնութագրմանն անցնելուց առաջ՝ ան-

հրաժեշտ ենք համարում մի քանի խոսք ասել բարձրաժանդակի բնական պայմանների մասին:

Այդ իմաստով հետաքրքիր ենք համարում ընդհանուր ձևով համեմատել Լենինականի ու Միչուրինսկի պայմանները¹⁾: Համեմատելով Լենինականի ու Միչուրինսկի բնական պայմաններին վերաբերող բազմամյա տվյալները՝ գալիս ենք այն եզրակացության, որ ջերմաստիճանի ռեժիմի տեսակետից երկու վայրերն էլ խիստ նման են: Սակայն Լենինականի դարնանային ուշ ցրտերը վերջանում են քիչ ավելի ուշ, այսինքն հունիսի երկրորդ տասնօրյակում, իսկ Միչուրինսկում՝ առաջին տասնօրյակում: Աշնանային ցրտերը Լենինականում սկսում են ավելի ուշ, քան Միչուրինսկում: Մթնոլորտային տեղումների քանակով Միչուրինսկն ավելի նպաստավոր պայմանների մեջ է, որովհետև՝ տեղումների գումարը և՛ ավելի է, և՛ ըստ ամիսների նրանք ավելի հավասարաչափ են բաշխված:

Վեգետացիոն շրջանի տևողությունը Լենինականում քիչ ավելի է: Պետք է նշել, որ հիշյալ վայրերի ծովի մակերեսից տարբեր բարձրություն վրա գտնվելու, ինչպես և արեգակնային տարբեր ճառագայթման, վեգետացիոն շրջանի տևողության տարբեր եռ հողային պայմանների մեծ տարբերությունը՝ ստեղծում է պտղատու տեսակների աճման վրա ազդող էկոլոգիական պայմանների տարբերություն:

ԽՆՁՈՐԵՆԻՆԵՐԻ ՍԿՋԲԱԿԱՆ ՍՈՐՏԱՓՈՐՁԱՐԿՄԱՆ ՀՈՂԱՄԱՍԻ ԲՆԱԿԱՆ ՈՒ ԱԳՐՈՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՊԵՅՄԱՆՆԵՐԸ

Հողամասը գտնվում է հարթ բարձրաժանդակի վրա և հյուսիս-արևելյան կողմից պաշտպանված է մի փոքրիկ բարձունքով: Հողամասի հողը՝ ըստ հողագետ Միրիմանյանի տվյալների՝ լուսային սևահող է, մալր ապառները հրաբխային ժայթքումների արդյունք են հանդիսանում: Հողի բնորոշ առանձնահատկություններն են.

ա) Հումուսային հաստ մի շերտ, որ հասնում է 45—75 սմ:

բ) Վերին հորիզոնների փոշիացածություն և ստորին շերտերի լավ արտահայտված ստրուկտուրա:

գ) Կարրոնատների մեծ պարունակություն ստորին շերտերում: Ծառերը տնկված են 8×8 մ. հեռավորությամբ: Ծառքամիջյան տարածություններում մշակվում են հատապտղային կուլտուրաներ: Ամեն տարի՝ վաղ դարնան և ուշ աշնան ծառերի շուրջը՝ 2 մետր

1) Միչուրինսկի վերաբերող տվյալները վերցրել եմ անձամբ՝ ավագ օգրեք-վոլթարան Վոլոգդայից, 1935 թվին:

շառավիղով՝ փորվում է: Վեգետացիոն շրջանում 5—6 անգամ հողը փխրեցվում է: Ամեն տարի ուշ աշնանը՝ ամեն մի ծառի տակ մշտ-
ցըվում է ¹/₄ ցենտներ դոմադը: Ուռզումը կատարվում է ըստ կարի-
քի՝ նալած տեղումներին: Ամեն տարի ծառերից կտրոններ են վերց-
վում բաղմացման համար, մի բան, որ չէր կարող չազդել նրանց
զարգացման վրա: Սկզբնական սորտափորձարկումը կատարվել է ըստ
Ի. Վ. Միչուրինի անվան Պտղարուծական Դիտա-հետազոտական
ինստիտուտի մշակած մեթոդիկայի: Հիմնականում ուսումնասիրվել է
սորտերի զարգացման ուժը, ցրտադիմացկունությունը, բերքատու-
թյունը, ֆենոլոգիան, քիմիական ու տեխնոլոգիական հատկություն-
ները: Դիտողությունները կատարված են առնվազն 6 ծառի վրա՝
ամեն մի սորտից: Մի քանի սորտի ծառերի թիվը հասնում է 25-ի:

№ 1 աղյուսակում ցույց են տրված միչուրինյան խնձորենիներ-
ի սորտերը տնկելու տարին, պտղաավության շրջանի սկզբնը և
բերքատությունը: Հենակետում եղած միչուրինյան սորտի խնձո-
րենիներից պտղաբերության շրջանն են թևակոխել 24-ը, որոնցից
6-ը արդեն 3—4 տարի է ինչ բերք են տալիս: Մեր հետազա շարա-
դրության մեջ կանգ կառնենք միայն այս վերջինների վրա:

ՍՈՐՏԵՐԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

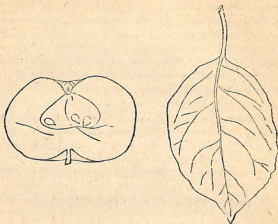
ՇԱՅՐՍՆ ԿԻՏԱԳԱՍ

Հենակետում փորձարկվում է 1934 թվից. տնկված են 2 տարե-
կան տնկիներ: Շաֆրան Կիտայկայի ծառը 9 տարեկան հասակում
 $2\frac{1}{2}$ մետր բարձրությամբ է հասնում, ունենալով կիսադաճած հարի-
տուս: Բունը 65 սմ. բարձրությու է 8 սմ. հաստությու ունի: Բնի
և հիմնական ճյուղերի կեղևն առողջ է ու հողազույն: Սաղարթը խիտ
է, կլորավուն, ցած խոնարհված ձև ունի, ճյուղերը հասնում են գետ-
նին: Հիմնական ճյուղերը զստավորված են հավասարապես, լինում
են 7—10 հատ. զրանց տրամագիծը հասնում է 4—5 սմ.:

Պտղային կազմավորումները դառնում են 1, 2, 3, 4 տարեկան
բնափայտի վրա: Միամյա շվերը ծնկավոր են, ոչ թավոտ, հասնում
են 50 սմ. երկարության և դարչնագույն են: Ոսպնյակները նոսր են,
կլորաձև: Աճման բողբոջները կլորավուն կոնաձև են, թավոտ և մի-
ջին մեծությու ունեն:

Միջին մեծության տերեղ 9,8×5 սմ. է, երկարավուն-ձվաձև՝
վերևում զոգավոր երկադոցաձև եզրերով, փայլուն է՝ մալեկեսի կող-
մից գլխավոր նյարդերի շուրջը և կանաչագույն, տակի կողմից թա-

վուտ է: Ներվացիան դեղնավուն է և նոսր: Տերևակիցները փոքր են, նշտարաձև, կոթունը նեղ՝ 2,7 սմ. երկարությամբ, հիմքի մոտ կարմրավուն է: Ծաղկափթթույունը հինգձաղկյա է: Ծաղիկը հարթ է,



Նկ. 1. «Շաֆրան կիտալիայի» տերեղ և պտղի կտրվածքը (բնական մեծությամբ) գծ. Ս. Ագուլյանի

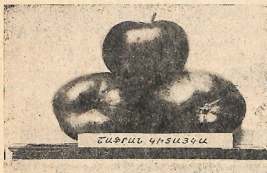
բավական խոշոր, մինչև 3 սմ. տրամագծով: Պսակաթերթիկները միջակ մեծություն ունեն, հարթ են, կոկոնուս բաց-վարդագույն են, բացվելիս՝ սպիտակ: Վարդանդի սպիները գտնվում են առեջքից վեր, վարսանդները հիմքի մոտ միաձուլվում են: Առեջքների թիվը 18—20 հատ է:

Պտուղների նկարագրությունն ու զննհատականը. — Շաֆրան կիտալիայի պտուղների մեծությունն ըստ տարիների փոխվել է: 1938 թ. մեկ պտղի քաշը հասնում էր 85 գրամի, բարձրությունը 56 մմ., լայնությունը 68 մմ.: 1939 թ. պտղի քաշը 75 գրամից չէր անցնում, բարձրությունը հասնում էր 42 մմ., լայնությունը 53 մմ.: Ի: Շաֆրան կիտալիայի պտուղը հարթ-կլորավուն է, համարյա շաղգամաձև: Անհավասար կերպով անած պտուղ քիչ է պատահում: Պտղակոթը կարճ է, վերջավորություն մոտ հաստ և գտնվում է խոր ձաղարի մեջ: Վերևի փոխիկը խոր չէ, թևեկակի կնճռոտված է: Բաժակը փոքր

է, փակէ ենթարաժական խողովակը խորը չէ և ունի առեւտրային հետքեր: Մաշկը հաստ է, յուզոտ:

Պտղի հիմնական գույնը հարդա-դեղին է՝ ծածկված վերեւից անհամասար հեռավորութեամբ իջնող մուգ-կարմիր շարիւններով:

Միջուկը շաղկամած է: ցած է, կամեղրաները կիսաբաց են: Սերմերը՝ մանր, բթածայր, գրեթէ ձվաձև, բաց դարչնագույն:



Նկ. 2. Շափրան Կիտայկայի պտուղներ

Մասնաւոր յայտակ է, հյութեղ, մանրահատիկ, քնքուշ, գինեթթվաշահաճելի համով: Շափրան Կիտայկայի պտուղների քիմիական կազմը (տվյալները վերցված են ՀՍՍՌ-ի Ալգեպտոդարձական Գիտահետազոտական կայանի քիմ. լաբորատորիայից) — ընդհանուր շաքար՝ 10⁰/₀, ինվերտային շաքար՝ 6,8⁰/₀, սախարոզներ՝ 3,73⁰/₀, թաղանթանյութ՝ 6,84⁰/₀, թթուներ՝ 0,44⁰/₀, մոխիր՝ 0,29⁰/₀, չոր նյութեր՝ 14,9⁰/₀:

Ինվոզիակոմբ բնութագիր.— Փորձարկման շրջանում Շափրան Կիտայկայի ծառերը լավ են ծաղկել, սառնամանիքներից չեն տուժել, միայն 1940 թվին բնի և հիմնական ճյուղերի վրա ֆուսարիոմիկոզային առաջացան, բայց չազդեցին ծառերի հետագա զարգացման վրա:

Պտղաբերութունն սկսվեց 5 տարեկանից՝ 1938 թվից. 1937 թվին ծաղկեցին առանձին ծառեր, բայց պտուղ չտվին: Պտղաբերության առաջին տարին ամեն մի ծառ միջին հաշվով տվեց 36 պտուղ, առանձին ծառեր տվեցին մինչև 120 խնձոր, որ քաշում էր 8 կիլո: 1939 թվին, պտղաբերության երկրորդ տարին, ամեն մի ծառ միջին

հաշվով տվեց 69 պտուղ, իսկ առանձին ծառեր մինչև 208 պտուղ, որ քաշում էր 26 կկրո:

Պտղաթափությունը չնչին է: Կարկտահարությունից պտուղները քիչ են մնասվում, որովհետև վերքերը շուտ են բուժվում և կազմում են խցանային շերտ: Սենյակային պայմաններում Շաֆրան կիտայկայի պտուղներն ապրում են 15—25 օր:

Օգտակար բեղմնավորման տոկոսը՝ բնական փոշոտման դեպքում կազմում է $13,3\frac{3}{10}\%$ Մ. Համբարձումյանի տվյալներով այս սորտի լավագույն փոշոտողը Լիմոնային-Ռենան է, որը տալիս է օգտակար բեղմնավորման 20,7 $\frac{7}{10}\%$:

Սորտի փննդողիսն.—1938-ից մինչև 1941 թվի ընթացքում ֆենոֆագաների հիմնական մոմենտների վերաբերյալ զգալի տատանումներ կան: Վեգետացիայի սկիզբը նշվել է ապրիլի 14-ից 30-ը, ծաղկման սկիզբը՝ մայիսի 8-ից 23-ը, պտղահավաքի սկիզբը՝ օգոստոսի 23-ից 27-ը, շվերի աճման վերջը հուլիսի 8-ից 28-ը, մասսայական տերևաթափի վերջը, նոյեմբերի 13-ից 28-ը: Վեգետացիոն շրջանը 181—219 օր:

Շաֆրան կիտայկա սորտն իր բերքատվությամբ, վաղ պտղաբերությամբ, ցրտադիմացկունությամբ և պտուղների համի ու ապրանքային լավ հատկություններով լեռնային շրջանների ասորտիմենտի մեջ պետք է զբաղի առաջին տեղերից մեկը:

Պ Ե Պ Ի Ն Շ Ա Յ Ի Ա Ն

Հենակետում փորձարկվում է 1934 թվից: Տնկված են 2 տարեկան տնկիչներ: Ծառն իննը տարեկան հասակում $2—2\frac{1}{2}$ մետր բարձրությամբ, ըստ հաթիտուսի կիսադաճաճային է:

Բունը մեկ մետր բարձրությույն ունի և 7 սմ. հաստությույն: Կեղևն առողջ է և կանաչավուն-գորշ գույնի:

Սաղարթը կլորավուն է, խիտ: Հիմնական ճյուղերը՝ հինգ հաս են: Պաղային կազմավորումները գտնվում են 2, 3, 4 տարեկան բնափայտի վրա:

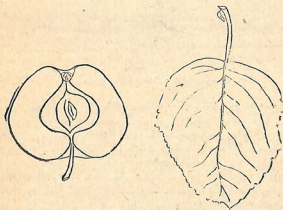
Միամյա շվերը խիտ թավոտ, կարճ. միջահանգույցներ ունեն և մուգ-գարշնագույն են:

Ուսնյակները սաղր են, նոսր, կլորավուն: Բողբոջներն շվից հեռու, խոշոր, կոնաձև, խիտ թավոտ են: Միջակ մեծությամբ տերևը $8,5 \times 5,8$ սմ. է, ձվաձև, նուրբ մաշկանման, անողորմ, մանր սղոցաձև եզրերով, խիտ թավոտ: Ներվացիան խիտ է ու հավասարաչափ: Երեխի կողմի գույնը մուգ-կանաչ, տակի կողմինը՝ մոլ-կանաչ: Տերևակոթը 3,7 սմ. երկարությույն ունի: Տերևակոթները փոքր են ու

նշտարածեալ: Ծաղկափթթութիւնը՝ 2—6 ծաղկից: Միջակ մեծութեան ծաղիկը նման է օռլեանյան Ռենետի ծաղկին: Ծաղկակոթը երկար է ու խիստ թափոտ: Պսակաթերթիկները միջակ մեծութեան ունեն, ձվաձև են և թեթևակի առամնավոր: Կոկոնի դուշնը մուգ-վարդադուշն է, ծաղիկուլց հետո բաց-վարդադուշն: Բաժակը փոքր է և խիստ թափոտ: Բաժակաթերթիկները մանր ու կոնաձև են: Սպիւններն առնչքներից վեր են: Վարսանդները հիմքի մոտ միաձուլած են: Առնչքների թիվը՝ 16—18:

Շաֆրան Պեպինի ծաղիկների տարբերիչ հատկանիշն այն է, որ վարսանդները դեռ կոկոնի ստադիայում դուրս են գալիս, բայց բեղմնավորում տեղի չի ունենում, ոչովհետև ֆիզիոլոգիապես դեռ հասուն չեն:

Պտուղների նկարագրությունն ու գնահատակաճը.— Պեպին Շաֆրանը պտղաբերութեան շրջանում (1936-ից մինչև 1941 թիվը) տարբեր ձևի ու մեծութեան պտուղներ է տվել:

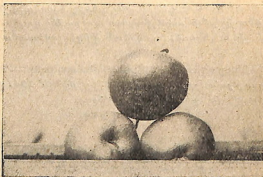


Նկ. 3. «Պեպին Շաֆրան» տերեւ և պտղի կտրվածքը. դժ. Մ. Ազուլյանի

Պտղաբերութեան առաջին տարին պտուղները մանր էին ու կըլոր և միայն 1940 ու 1941 թվերի պտուղներն ունեին միատեսակ և տվյալ ուրտի համար տիպական եղող հատած կոնանման ձև: 1940 թ. պտուղների քաշը հասավ 86 գրամի, բարձրութեանը՝ 55 մմ., լայ-

Խուլիանը՝ 46 մմ., 1941 թ. բերքի պտուղների միջին քաշը հասավ 110 գրամի:

Շաֆրան Պեպինի պտուղները հաաած-կոնաձև են: Պտղակոթը 2,3 սմ. երկարություն, 2 մմ. հաստություն ունի և դարչնագույն է: Քեթին փոսիկը խորն է, լայն, հարթ: Պտղի գույնը դեղնա-նարնջագույն: Յածի փոսիկը խոր, նեղ, մի քիչ կնճռոտ:



Նկ. 4. «Շաֆրան Պեպինի» պտուղներ

Քաճակը փոքր է: Մաշկը հաստ: Պտղի ծաղկող գույնը վառ-կարմիրային է, որ ծածկում է պտղի համարյա ամբողջ մակերեսը: Միջուկը երկարավուն շաղգամաձև է: Կամերաները կլաբաց են: Սերմը երկարավուն-ձվաձև, սուր ծայրով: Մասնյութը պինդ, դեղին, ժանրահատիկ, հյութեղ ունեւտա-գինեթթվաշ համով:

Բիոլոգիական բնութագիր. — Փորձարկման շրջանում Շաֆրան Պեպինի ծառերը զարգացել են լավ, տալով ամենամյա նորմալ աճում: Յածը ջերմաստիճանից ոչ մի փոփոխությամբ չի նկատված: Շաֆրան Պեպինի պտղաբերությունն սկսվել է 1936 թվից, ամեկուս երկրորդ տարվանից: Պտղաբերության առաջին տարին ամեն մի ծառ միջին հաշվով տվել է մեկ պտուղ, երրորդ տարին երեք պտուղ, չորրորդ տարին 17 պտուղ: Առանձին ծառեր տվել են մինչև 47 պտուղ: Պտղաբերության 5-րդ տարին ամեն մի ծառին ընկել է միջին հաշվով 237 պտուղ՝ 26 կիլո:

Պտղաթափությունը շատ սակավ է: Սենյակային պայմաններում պտուղները դիմանում են 2—3 ամիս:

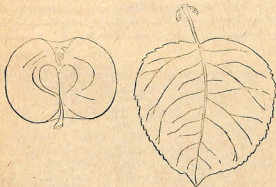
Օգտակար բեղմնավորման տոկոսը բնական փոշոտման դեպքում՝ 16 է: Մ. Համբարձումյանի փորձերի տվյալներով Շաֆրան Պեպինի լավագույն բեղմնավորողը Շաֆրան կիտայական է, որ 18,4% օգտակար բեղմնավորում է տալիս:

Սորտի ֆենոլոգիան 1936-ից մինչև 1941 թիվը.—Վեղետացիայի սկիզբն ապրիլի 10-ից մինչև մայիսի 2-ը: Ծաղկման սկիզբը՝ մայիսի 5-ից 20-ը: Պտղահավաքի սկիզբը սեպտեմբերի 1-ից մինչև նոյեմբերի 7-ը: Շվերի ամսման վերջը՝ հոկտեմբերի 7-ից մինչև օգոստոսի 7-ը: Մասսայական տերևաթափի վերջը՝ նոյեմբերի 8-ից 28-ը, վեղետացիոն շրջանը՝ 182—219 օր:

Շաֆրան Պեպին սորտն իր պտուղների համի և ապրանքային հատկություններով, բերքատվությամբ, ջրաազիմացկունությամբ ու վաղ պտղաբերությամբ լեռնային զոնայի ասորտիմենտում պետք է զբաղի առաջին տեղերից մեկը:

ԲԵԼՖԼՅՈՐ ԿԻՏԱՍՅԱՆ

Հենակետում փորձարկվում է 1934 թվից: Տնկված են 2 տարեկան տնկիչներ:



Նկ. 5. «Բելֆլյոր կիտայկա»-ի տերևը և պտղի կտրվածքը. գծ. Մ. Ազուլյանի

Ծառը 9 տարեկան հասակում հասնում է 3—3½ մետր բարձրության: Բունը 65 սմ. բարձրություն ունի, 8,5 սմ. հաստություն: Կեղևը հարթ է, առողջ, դեղնագորշ գույնի:

Սաղարթը կլորավուն, խիտ չիմնական ճյուղերի թիվը 7—8, հիմնական ճյուղերի տրամագիծը 4—4,5 սմ.: Պտղային կաղամպորումները 2, 3, 4, տարեկան բնափայտի վրա են:

Միամյա շվերը ծնկավոր են, թավոտ, բաց-դարչնադույն, միջահանդույցների երկարությունը 3—3,5 սմ.: Ոսպնյակները կլորավուն, միջակ մեծությամբ, խիտ-խիտ դասավորված: Կոկոններն ուռուցիկ, կլոր-կոնաձև, միջակ մեծությամբ, թեթևակի թավոտ:

Տերևը խոշոր է՝ 8,5×10,5սմ., կլորավուն-ձվաձև, հաստ. հատվածները համաչափ են, վերևում սղմված, եզրերը խոշոր-սղոցաձև: Տերևի մակերեսն անողորկ է, անփայլ: Ներվացիան խիտ, գրեթե համասարաչափ: Երեսի կողմը մով-կանաչ, տակի կողմը՝ բաց-կանաչ, թավոտ: Կոթունը միջակ մեծության՝ 3 սմ., թավոտ է: Տերևակիցները մանր, նշտարաձև են:

Ծաղկափթթությունը 4—6 ծաղիկ է: Ծաղիկը խոշոր, բաժակաձև: Պսակաթերթիկները կլորավուն: Ծաղկակոթը երկար, կանաչ, խիտ թավոտ: Բաժակը խոշոր, խիտ թավոտ: Բաժակատերևիկները խոշոր, կոնաձև: Պսակաթերթիկները կլորավուն, գլանաձև, խոշոր. կոկոնի ժամանակ վարդագույն, ծաղկելուց հետո սպիտակ:

Սպիները դանդուղ են առեչքներից վեր: Առեչքների թիվը—20:

Պտուղների նկարագրությունն ու գնահատականը.— Պտղի քաշը 160 գր., բարձրությունը 63 մմ., լայնությունը 72 մմ.: Պտուղը կլոր-ձվաձև՝ թույլ արտահայտված շերտավորությամբ: Պտղակոթը միջակ՝



Նկ. 6. «Բելֆլյոր Կիտայկայի» պտուղներ

2,7 մմ. X 3 մմ.: Կերերն փոփոկվել խոր, լայն: Ներքին փոսիկը խոր, կընճատա, բաժակը՝ փոքր, փակ, մաշկը՝ հաստ, յուշոտ: Բաղեկու ժամանակ պտուղը դեղնահարդազուն է, թույլ վարդագույն շաքիխներով: Պահած վիճակում ավելի վառ դույն է ստանում:

Ենթաբաժակային խողովակը երկար է, կոնաձև: Մի ջուկը կենտրոնական է: Կամերաները բաց են: Սերմերը՝ խոշոր, կլորավուն, բացդարչնագույն:

Պտղամիսը սպիտակ է, հյութեղ, քնքուշ, գինեթթվաշահանքի համով, ախորժեկի բույրով:

Բիոլոգիական քննարկը.—Բելֆլյոր Կիտայկայի ծառերը փորձարկման շրջանում ցածր ջերմաստիճանից չեն ֆեռավել: Աճումը նորմալ է: Բամու աղեկցությունից սաղարթները մի քիչ թեքված են դեպի հարավ:

Բելֆլյոր Կիտայկայի պտղաբերությունն սկսվել է 1937 թվից՝ 6-րդ տարում: Պտղաբերության առաջին տարին ամեն մի ծառ միջին հաշվով տվել է 4 պտուղ: 1938 թվին՝ 2 պտուղ, 1939 թվին՝ 4, 1940 թվին՝ 26, 1941 թվին՝ 15 պտուղ: Պտղաթափությունը թույլ է: Սևնյակային պայմաններում պտուղն ապրում է մինչև 2 ամիս:

Օգտակար բեղմնավորման առկույր՝ բնական փոշոտման դեպքում՝ 3 է: Մ. Համբարձումյանի փորձերի տվյալներով այս սորտի լավագույն բեղմնավորողը Լիմոնային Ռենետն է, որը տալիս է 60% օգտակար սաղմնավորում: Հունիս ամսին նկատվել է երկրորդ ծաղկում:

Սարսի ֆենոլոգիան 1937—1941 թ. թ. քննարկում.—Վեգետացիայի սկիզբը՝ ապրիլի 13-ից 30-ը, ծաղկման սկիզբը՝ մայիսի 9-ից 19-ը, պտղահավաքի սկիզբը՝ սեպտեմբերի 10-ից 25-ը, աճման վերջը՝ հուլիսի 8-ից 26-ը, մասսայական տերևաթափը՝ նոյեմբերի 13-ից 28-ը, վեգետացիոն շրջանը՝ 174—197 օր:

Բելֆլյոր Կիտայկա սորտն իր ցրտադեմացկունությամբ, լավ համով և խոշոր պտուղներով պետք է Հայաստանի լեռնային զոնայի ասորարմենոսում գրավի առաջին տեղերից մեկը: Սորտի բացասական կողմը թույլ բերքատվությունն է, որն ըստ երևույթին կարելի է վերացնել համապատասխան փոշոտիչ գտնելով:

Կ Ա Ն Դ Ի Լ Կ Ի Տ Ա Յ Կ Ա

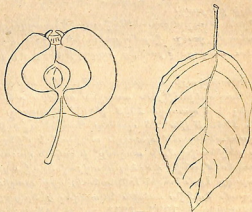
Հենակետում փորձարկվում է 1936 թվից: Տնկված են միամյա տնկիներ, որոնք 5 տարեկան հասակում հասան 1,8 մետր բարձրություն:

Բնի բարձրությունը 65 սմ. է, հաստությունը 6 սմ: Կեղևը հարթ է, առողջ: Սաղարթը բրգաձև, խիտ, 9 հիմնական ճյուղերով, որոնց

տրամագիծը հասնում է 3—4 սմ. ընդ Ոսպնյակները բազմամյա բնափայտի վրա խոշոր են, կլոր-երկարաձև:

Պտղաբերությունը լինում է 2, 3, 4 տարեկանի վրա: 2, 3, 4, 5, տարեկան ծառի կեղևի դույնը կանաչավուն-դեղին է:

Միամյա շվերը մուգ-կարմիր են, ուղիղ, 2—2,5 սմ. միջահասն-գույցներով:



Նկ. 7. «Կանգիլի Կիտայկա» բնական մեծությամբ.
զծ. Ս. Ագուլյանի

Ոսպնյակները սակավ են, միջակ մեծությամբ, կոնաձև, թավոտ:

Միջակ մեծությամբ տերևը $7,8 \times 4,7$ սմ. է՝ երկարավուն-ձվաձև, նզրերը՝ երկակի առամնավոր: Վերին մակերեսի դույնը մուգ-կանաչ, ստորին՝ մակերեսին՝ մով-կանաչ: Ներկացիան խիտ է, տակի կողմը խիտ թավոտ: Տերևակիցները կարճ են, նշտարաձև:

Ծաղկի կոկոնները մանր են, կոնաձև, թեթևակի թավոտ: Ծաղկաթիթուցները՝ 5 ծաղկանի: Միջակ մեծությամբ ծաղկակոթի երկարությունը՝ 2,2 սմ., լայնությունը 1 մմ., խիտ թավոտ: Բաժակը միջակ մեծությամբ, թեթևակի թավոտ: Պսակաթերթիկները խոշոր են՝ հակադիր ձվաձև, քիչ կնճոտ, կոկոնում մուգ-վարդագույն, ծաղկելուց հետո վարդագույն: Սպիներն առնչքների մակարդակին են, հիմքի մոտ միաձուլված: Առնչքների թիվը հասնում է 18-ի:

Միամյա շվերն ուղիղ են, դարչնագույն, խիստ թավոտ, միջահանգույցների երկարություն՝ 2,5—3 սմ.: Ոսպնյակները նոսր են, մանր, կլոր: Աճման բողբոջները սեղմված են, մանր, կոնաձև և խիստ թավոտ:

Միջակ մեծություն տերերը $8 \times 6,5$ սմ, կլորավուն՝ սուր ծայրով, քիչ դողավոր, մանր ատամնավոր: Վերին մակերեսը կանաչ է, ներքինը՝ մոլ-կանաչ: Տերևաթիթեղի մակերեսն անողորկ է, թավոտ: Ներվացիան նոսր է, Կոթունի երկարությունը՝ 2,1 սմ., լայնությունը՝ 2 սմ.: Տերևակիցները մանր՝ 0,5 սմ. երկարությամբ, նշտարաձև:

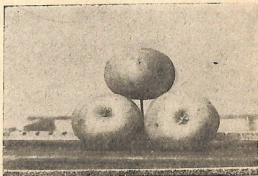
Ծաղկի կոկոնները կոնաձև, միջակ մեծությամբ, խիստ թավոտ:

Ծաղկափթթությունը 4—5 ծաղկից:

Ծաղիկը միջակ մեծությամբ ունի, հարթ է ու սպիտակ: Ծաղկակոթը միջակ երկարությամբ ունի, կանաչ է ու խիստ թավոտ: Բաժակը՝ միջակ մեծությամբ, թեթևակի թավոտ է: Բաժակատերևները՝ միջակ մեծությամբ, սեղաձև են:

Պսակաթերթիկները միջակ մեծությամբ, կլոր, հարթ, հավասարեզր: Կոկոնի ժամանակ պսակաթերթիկները մուգ-վարդագույն են, ծաղկելուց հետո՝ բաց-վարդագույն: Վարսանդն խոնքներից վեր է, հիմքի մոտ միաձույլ: Առեքների թիվը՝ 18:

Պտուղների նկարագրությունն ու զննատառակներ. — Պտղի միջին



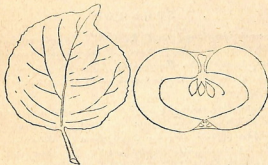
Նկ. 8. «Սլավյանկայի» պտուղներ

քաշը 110 գր., բարձրությունը՝ 52 մմ., լայնությունը 62 մմ.: Պտուղները՝ ձևը՝ հարթ-կլորավուն: Պտղակոթը խիստ կարճ է ու կանաչ:

Ստորին փոսիկը խորն է, նեղ, հարթ: Վերին փոսիկը ոչ խոր, թեթևակի չի նճռոտ: Բաժակը՝ ամփոփ, բաժակատերևները հիմքի

մոտ միաձուլլ են: Սլավյանկայի պտղի համար բնորոշ է ուռուցիկ գլածը, որ պտղակոթի հիմքից ձգվում է մինչև բաժակը:

Պտղահավաքի ժամանակ՝ պտղի դույնը կանաչ է, արևակողմում կա թեթև նարնջագույն երանդ: Մաշկը հաստ է, հարթ, փայլուն ենթամաշկյա սպիտակ, խիտ կետերով: Միջուկը լայն շաղգամաձև զետեղված է ավելի ցած: Սերմի կամերաները փոքր, փակ, անկյունավոր: Ենթաբաժակային խողովակը փոքր՝ վերնամասում առեչքների միացորդներով:



Նկ. 9. «Սլավյանկայի» տերևը և պտղի կտրվածքը
բնական մեծությամբ. դժ. Ս. Ազուլյանի

Սերմերը միջակ մեծության, կլոր կտուցով, դարչնագույն: Ամեն մի կամերայի մեջ 2 սերմ է լինում:

Պտղամիսն սպիտակ է, մանրահատիկ, հյութեղ, գինեթթվաչ, հաճելի համով:

Բիոլոգիական բնութագիր.—Փորձարկման շրջանում Սլավյանկայի ծառերը դարգացել են նորմալ կերպով, ֆետամածքի հետքեր չեն ունեցել: Միայն 1941 թ. նկատվեցին վեգետատիվ բողբոջների ֆետամածք՝ միամյա շվերի միջին մասում:

Սլավյանկայի պտղաբերությունն սկսվել է 1937 թվին՝ հինգերորդ տարում: Պտղաբերության առաջին տարում ամեն մի ծառ միջին հաշվով տվել է 4 պտուղ, 1938 թվին՝ 4 պտուղ, 1939 թվին՝ 20 պտուղ, 1940 թվին՝ 46 պտուղ, 1941 թվին մինչև 73 պտուղ:

Պտուղները ծառի վրա մնում են մինչև սեպտեմբերի վերջը, համարյա առանց թափվածք տալու: Սենյակային պայմաններում գիմանում են 15—20 օր: Պտղաբերության առաջին տարին Սլավյանկայի պտուղները հասունանում էին ծառի վրա:

Սորսի ֆենոլոգիան 1938-ից 1941 թ. թ.—վեղետացիայի սկիզբը՝ ապրիլի 10-ից 29-ը, ծաղկման սկիզբը՝ մայիսի 6-ից 20-ը, պտուղների հասնելու սկիզբը՝ օգոստոսի 29-ից սեպտեմբերի 6-ը, աճման վերջը՝ հուլիսի 1-ից 25-ը, մասսայական տերեւթափի վերջը՝ հոկտեմբերի 29-ից նոյեմբերի 4-ը, վեղետացիոն շրջանի տեղումնը 171—218 օր:

Սլավյանկա սորտն արժեքավոր լինելով իր բերքատվությամբ և վաղ պտղաբերությամբ՝ պետք է տեղ գրավի Հայաստանի լեռնային գոնայի ասորտիմենտում:

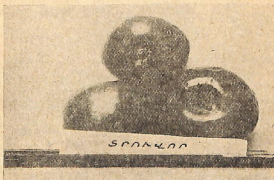
Տ Ր Ո Ւ Վ Ո Ր

Հենակետում փորձարկվում է 1937 թվից. տնկված են երկու տարեկան տնկիներ: Տրուվորի ծառը 8 տարեկան հասակում հասնում է 2 մետր բարձրության: Սաղարթը խիտ է, բրդաձև-կլորավուն է: Երբորդ կարգի ճյուղերի արձակման անկյունը սուր է: Կեղևը՝ անողորկ, խորզուրորդ:

Շվերն ուղիղ են, մուգ-դարչնագույն. միջհանգույցները՝ 3 սմ., թույլ-թավուտ: Ոսպնյակները նոսր են, մանր, կլորավուն:

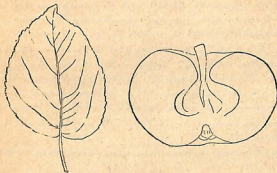
Միջակ մեծությամբ տերևը 10,6×5 սմ., ձվաձև, քիչ զոգավոր, մանր սղոցանման եզրերով: Տերևի մակերեսը փայլուն է, թեթևակի մազոտ: Ներվացիան նոսր է: Տերևակիցները մանր, նշտարաձև:

Պտղի մկարագրությունն ու գնահատականը.—Պտուղը կլոր է



Նկ. 10. «Տրուվորի» պտուղներ

կողեր ունի. քաշը 140 գրամ է, բարձրությունը 55 մմ., լայնությունը 44 մմ.: Վերին փոսիկը խորն է, լայն, թեթեակի կնճռու: Բաժակը փոքր, ամփոփ: Ստորին փոսիկը խորն է, լայն, թեթեակի կնճռու, ծածկված է մով երանգով: Պտղակոթը կարճ է: Պտղի մակերևույթը փայլուն է, հարթ, ենթամաշկային խիտ կետերով. գույնը դեղնա-կանաչ՝ կարմիր-վարդագույն երանգով, որի վրա սփռված են կարմրանգույն շտրիկներ:



Նկ. 11. «Տրուխոր» տերեղ և պտղի կտրվածքը
բնական մեծությամբ. գծ. Ս. Ազուլյանի

Միջուկը կենտրոնական, շաղկապաձև, կամերաները կիսաբաց Պտղամիսը դեղնավուն, փխրուն, մեծահատիկ, անհյութ (ցամաք), քաղցր:

Տրուխորի պտղաբերությունն սկսվել է 1939 թվին: Առաջին տարին ամեն մի ծառ միջին հաշվով տվել է 14 պտուղ, առանձին ծառեր մինչև 22 պտուղ: 1940 թ. ամեն մի ծառ միջին հաշվով տվել է 49 պտուղ: Ծառն աճում է ուժեղ, փրավածքներ չունի:

Սորտի փենյուդիան 1938—1941 թ. թ.—Վեգետացիայի սկիզբը՝ ապրիլի 14-ից մայիսի 2-ը, ծաղկման սկիզբը՝ մայիսի 6-ից 15-ը, պտղահավաքի սկիզբը՝ օգոստոսի 26-ից սեպտեմբերի 26-ը, աճման վերջը՝ հուլիսի 7-ից 21-ը, մասսայական տերևաթափի վերջը՝ հոկտեմբ. 20-ից 26-ը, վեգետացիոն շրջանի տևողությունը 181—202 օր:

Չ Մ Ե Ռ Ա Յ Ի Ն Ա Ր Կ Ա Ղ

Հենակետում փորձարկվում է 1934 թ.: Ձմեռային Արկադի ծառը 9-ամյա հասակում հասնում է 4,5 մետր բարձրության: Բունը 50—60 սմ. բարձրություն ունի, 10 սմ. լայնություն: Կեղևը հարթ է, առողջ:

Սաղարթը բրդաձև, խիտ՝ 3 մետր տրամագծով: Հիմնական ճյուղերի թիվը 4 է՝ 4—6 սմ. տրամագծով: Կեղևը փայլուն է, բացօքրայագույն, ծածկված գորշ երանդով:

Միամյա շվերն ուղիղ են՝ մուգ-կարմիր, միջնաճյուղները 3 սմ.: Ոսպնյակները միջակ մեծության են, ձվաձև, փոքրաթիվ: Աճման բողբոջները սեղմված, մանր, բթածայր:

Միջակ մեծության տերևը՝ 9,4×6,5 սմ., ձվաձև, վերնամասում գոգավոր, եզրերը սղոցաձև: Տերևի երեսի կողմի գույնը մուգ-կանաչ, փայլուն, ներքևի շուրջն ընդերկարությամբ թափուտ: Ներվացիան նոսր է: Տերևակիցները նեղ՝ 0, 5 սմ. երկարությամբ:

Ծաղկաթիթությունը 2—6 ծաղկից: Ծաղիկը միջակ մեծություն ունի: Ծաղկակոթը 2,8 սմ. երկարություն է մուգ-կանաչ գույն ունի, թափուտ է: Բաժակը փոքր է՝ աղվամազով խիստ պատված: Բաժակատերևիկները մանր, նշտարաձև, վերնամասում գոգավոր: Պսակաթերթիկները խոշոր, ձվաձև, կոկոնի ժամանակ մուգ-վարդագույն, ծաղկելուց հետո վարդագույն: Առեչքներն սպիտակի մակարդակին են: Առեչքների թիվը՝ 18:

Պտուղների նկարագրությունն ու գնահատականը. — Պտուղը կլորա-



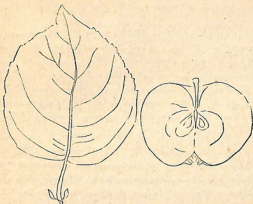
Նկ. 12. «Չմեռային Արկաղի» պտուղներ

վուն է, քաշը 140 գրամ, բարձրությունը 67 մ., լայնությունը 67 մմ. Պտղակոթը կարճ է, հաստացած հիմքով, բաց կանաչ: Ստորին փոսիկը խոր, լայն՝ չորս հատ, մսուտ, թույլ արտահայտված ելուստներով: Վերին փոսիկը խորը չէ, լայն է և ծալքավոր մակերես ունի:

Բաժակը փոքր է, կիսաբաց. բաժակատերեխները մանր են, կոշածե, հիմքում միաձուլյ, կանաչ:

Մաշկը նուրբ է, յուշոտ՝ մեղրի հոտով: Պտուղը կրեմա-սպիտակ է՝ կարճ, փոքրաթիվ, թույլ վարդագույն շտրիկներով:

Միջուկը կենտրոնական է, կամերաները փոքր, փակ: Պտղի միսը փխրուն, մեծահատիկ, համը քաղցր, թեթև թթվաշուքյամբ:



Նկ. 13. «Ձմեռային Արկադի» տերեղ և պտղի կտրվածքը
բնական մեծությամբ. դժ. Ս. Ագուլյանի

Ըստ քիմիական կազմի՝ Ձմեռային Արկադի պտուղը պարունակում է՝ ընդհանուր շաքար $11,63\%$, ինվիերա շաքար $6,15\%$, սախարոզներ $5,2\%$, թաղանթանյութը՝ $6,93\%$, թթուներ $0,37\%$, մոխիր $0,27\%$, չոր նյութեր $15,5\%$:

Բիոլոգիական բնութագիր.— Ձմեռային Արկադի ծառերը լավ են աճում, չեն փխտվում ցած ջերմաստիճանից:

Պտղաբերութունն սկսվել է 1936 թվից, չորս տարեկանից (տընկելու երկրորդ տարվանից): Պտղաբերության առաջին տարում ամեն մի ծառ միջին հաշվով տվել է 3 պտուղ, 1937 թ. 6 պտուղ, 1938 թ. 7 պտուղ, 1939 թ. 44 պտուղ, որոշ ծառերի բերքը հասավ 62 պտղի:

1941 թվին ամեն մի ծառին ընկնում էր միջին հաշվով 158 պտուղ, առանձին ծառեր տվին մինչև 246 պտուղ, որը կշռում էր 33,7 կիլո: Պտուղները ծառի վրա հասունանում են:

Պտղաբերության առաջին տարին թափուկի տոկոսը մեծ

էր, հաջորդ տարիներին տոկոսը պակասեց: Պտուղներին փնասում է թրթուրը: Օգտակար բեղմնավորման տոկոսը բնական փոշոտման դեպքում՝ հասնում է 7,3-ի (1937 թ.) և 1941 թվին՝ 1,5-ի: Ըստ Մ. Համբարձումյանի փորձերի տվյալների՝ Զմեռային Արկադի լավագույն փոշոտիչը Լիմոնային Ռենետն է, որը տվել է 13,1¹⁰/₀ օգտակար բեղմնավորում (1941 թ.): Նկատվել է Զմեռային Արկադի երկրորդ ծաղկում հունիս ամսին՝ ընթացիկ տարվա շվեբի վրա: Զմեռային Արկադի պտուղները սենյակային պայմաններում դիմանում են 10—15 օր:

Ասրտի ֆեֆուգիան 1938—1941 թ. թ. — Վեգետացիայի սկիզբը՝ մարտի 27-ից ապրիլի 28-ը, ծաղկման սկիզբը՝ մայիսի 6-ից 19-ը, պտղահավաքի սկիզբն օգոստոսի 15—28-ը, աճման վերջը՝ հուլիսի 7-ից 26-ը, վեգետացիոն շրջանը՝ 178—189 օր:

Զմեռային Արկադն առատաբերք, վաղ ժամանակում պտուղ տվող, ջրտադիմացկուն է, նա պետք է մտնի Հայաստանի լեռնային զոնայի ասորտիմենտի մեջ որպես երկրորդ կարգի խնձորենի:

Կ Ա Ր Մ Ի Ր Շ Տ Ա Ն Դ Ա Ր Տ

Հենակետում փորձարկվում է 1934 թվից: Տնկված են երկու տարեկան տնկիչներ: Կարմիր Շառնդարտի ծառերն ինը տարեկան հասակում 2 մետր բարձրութուն ունեն: Սաղարթի ձևը կլորավուն է, չափազանց խիտ: Երրորդ կարգի ճյուղերի արձակման անկյունն ուղիղ է:

Բունը 60 սմ. է, հաստութունը 8 սմ.: Կեղևը կարմիր, հարթ: Հիմնական 7 ճյուղ կա, որոնց տրամագիծը 3—4 սմ. է:

Բազմամյա բնափայտի վրա ռազնյակները խիտ չեն դասավորված: Պաղարբուրթյունը լինում է մեկ-երկու տարեկան բնափայտի վրա:

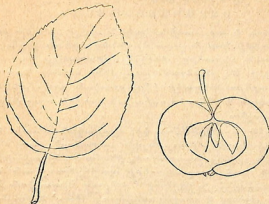
Միամյա շվերը մուգ-կարմիր են, խիտ թավոտ են և ունեն կարճ միջահանգույցներ: Ոսպնյակները միջակ են, երկարավուն, խիտ դասավորված: Վեգետատիվ բողբոջները հեռ ծոված են, միջակ մեծութուն ունեն, կլորավուն-կոնաձև են և խիտ թավոտ: Միջակ մեծության տերևը 8,4×5,4 սմ. է, ձվաձև, թեթևակի գոգավոր, եզրերը մանր ատամնավոր: Տերևի երեսի կողմը կարմրավուն-կառնա է, հակադիր կողմը՝ մոզ: Տերևի մակերեսը թեթևակի անողորկ, քիչ թավոտ, ներվացիան նոսր է:

Ծաղկաթթվությունը՝ 5 ծաղկից: Ծաղիկը միջակ մեծութուն ունի, ծաղկաթիվը միջակ երկարություն ունի, խիտ թավոտ է և կարմրագույն:

Բաժակը փոքր է, խիտ թավոտ, բաժակատերեխիկները կոնաձև են և խիտ թավոտ: Պսակաթերթիկները կլորավուն ձևի են, հարթ,

միջակ մեծության, կոկոնի մեջ մուգ-կարմիր, ծաղկելուց հետո՝ բաց-կարմիր:

Սպիւններն առեւքների մակարդակին են, վարսանդները հիմքում միաձուլված են:



Նկ. 14. «Կարմիր Շտանդարտի» տերեր և պտղի կտրվածքը.
բնական մեծությամբ. զծ. Ս. Ազուլյանի

Պտուղների նկարագրությունն ու զննատականը.—Քաշը 45 գրամ, բարձրությունը 37 մմ., լայնությունը 49 մմ., համարյա կլոր ձև ունի: Պտղակոթը երկար է՝ 24 մմ., նեղ՝ 1,5 մմ.: Ստորին փոսիկը խոր, ժանդապատ. վերին փոսիկը խոր չէ, ելևէջներ ունի: Պտուղը մուգ-կարմիր է՝ մանիշակագույն երանգով: Բաժակը փոքր է, կիսաբաց: Միջուկը փոքր է, ներքնադիր:

Պտղամիսը վարդագույն է, անմիջականորեն պտղամաշկի տակ և սերմնարանի մոտ եղած մասերը կարմրագույն են, փխրուն է ու հյութեղ, խիստ թթու:

Այս խնձորից պատրաստված ժելեն ստացել է գնահատական՝ 4:

Բիոլոգիական բնութագիր.—Կարմիր Շտանդարտի ծառերը զարգանում են շատ լավ, ոչ մի ֆասովածք չունեն: Սկսել են պտուղ տալ 1937 թվից՝ 7 տարեկանից: Առաջին տարին մի ծառը միջին հաշվով տվել է 12 պտուղ, 1940 թվին 2—3 կիլո, 1941 թվին 5—6 կիլո:

Սորտի ֆենոլոգիան 1936—1941 թ. թ.—Վեգետացիայի սկիզբը՝ ապրիլի 5-ից 28-ը, ծաղկման սկիզբը՝ մայիսի 6-ից 19-ը, պտղահավաքի սկիզբը՝ օգոստոսի 15-ից սեպտեմբերի 7-ը, անման վերջը՝ հոկտեմբերի 15-ը:

լիսի 8-ից 26-ը, մասսայական տերեւաթափի վերջը՝ նոյեմբերի 2—19-ը, վեգետացիոն շրջանի տեղողությունը՝ 178—189 օր:

Բերքատու սորտ է և ցրտադիմացկուն: Արժեքավոր է տեխնոլոգիական վերամշակման համար: Լեռնային զոնայի ասորտիմենտի մեջ կարող է գրավել երրորդ տեղը:

Ե Ջ Ր Ա Կ Ա Ց Ո Ւ Թ Ց Ո Ւ Ն

Էկոլոգիական և ագրոտեխնիկական պայմանները կարևոր դորձոններ են սորտերի նոր հատկություններ երևան բերելու համար:

Միջուրինյան սորտերը լինելով երիտասարդ, նորակալմ ձևեր, ավելի տրամադիր են ընտելանալու իրենց համար նոր հանդիսացող Լենինականի բարձրալմանդակի էկոլոգիական պայմաններին, ուստի թե մորֆոլոգիական և թե ֆիզիոլոգիական կարգի որոշ փոփոխություններ են ցույց տալիս:

Միջուրինսկի և ՌՍՖՍՌ-ի կենտրոնական մասի համեմատությամբ Լենինականում միջուրինյան սորտերը՝ ըստ մեր դիտողությունների ունեն ավելի հաստացած, թափու տերեւաթիթեղներ:

Փոխվել են նաև որոշ սորտերի պտղաբերության և պտուղների հասունացման սկիզբները: Օրինակ՝ Շաֆրան Կիտայկան Միջուրինսկի պայմաններում պտուղ է տալիս անկելուց հետո՝ 2-րդ, 3-րդ տարում, իսկ Լենինականում 3-րդ, 4-րդ տարում: Ձմեռային Արկադը Միջուրինսկում հասունանում է սեպտեմբերի երկրորդ տասնօրյակում՝ դիմանալով մինչև փետրվարը: Լենինականում սկսում է հասունանալ օգոստոսի երկրորդ տասնօրյակում և ժամանակին չքաղելու դեպքում պտուղները ծառի վրա ջրակալում են, ճաքճքում, կորցնում իրենց ապրանքային հատկությունները, իսկ սեյյակային պայմաններում դիմանում են մինչև նոյեմբերի կեսը:

Բելֆլյոր Կիտայկա սորտը Միջուրինսկում հասունանում է սեպտեմբերի 10—20-ին, իսկ Լենինականում ծառի վրա դիմանում է մինչև սեպտեմբերի վերջը՝ չստանալով բնորոշ դույնը: Սլավյանկան Միջուրինսկում հասունանում է սեպտեմբերի 15—25-ին, իսկ Լենինականում՝ սեպտեմբերի վերջին, հոկտեմբերի սկզբին:

Մնացած սորտերի հասունացման ժամկետները դուզադիպում են: Թրթուրից փառվում է ամենից շատ Ձմեռային Արկադը, մյուսները չնչին չափով են փառվում:

Պտուղների քաշի մեջ էլ փոփոխություններ կան. օրինակ՝ Շաֆրան Կիտայկան, Շաֆրան Պեպինը, Սլավյանկան, Ձմեռային Արկադը Լենինականում ավելի խոշոր պտուղներ են տալիս, քան Միջուրինսկում, իսկ Կարմիր Շառնդարաը, Բելֆլյոր Կիտայկան, Կանդիլ Կիտայկան շատ ավելի փոքր, քան Միջուրինսկում:

Յրտիրն դիմանալու և կեղևի արեահարությանը դիմանալու անսակեալից խնձորենու վերոհիշյալ միջուրինյան սորտերն արժեքավոր հատկություններ հանդես բերին:

№ № բա- կարգի	Սորտի անունը	Պտղի միջին քաշը Լենինականում, մինչև ծառի 10 տարեկան դառնալը	Պտղի միջին քաշը Միջուրինսկում, մինչև ծառի 15 տարեկան դառնալը
1.	Շաֆրան Կիտայկա	120 գրամ	94 գրամ
2.	Շաֆրան Պեպին	110 "	97 "
3.	Բելֆյոր Կիտայկա	160 "	192 "
4.	Կանդիլ Կիտայկա	106 "	132 "
5.	Սլավյանկա	110 "	106 "
6.	Ջմեռային Արկադ	140 "	82 "
7.	Կարմիր Շտանգարտ	45 "	65 "

1941—42 թվերի դաժան ձմեռը՝ բոլոր պտղատու ծառերի համար խիստ ըննություն եղավ: Ծառերը թեկնոթեցին ձմռան շրջանը՝ բազմաանաչափ չհասունացած բնափայտով, որովհետև աշնանը՝ սեպտեմբերի 30-ից մինչև հոկտեմբերի 3-ը ձյուն եկավ, ցրտահարված տերևներն առանց դույնը փոխելու չորացան և ամբողջ ձմռան ընթացքում ալյուղես էլ մնացին ծառերի վրա: Յրտահարությունից հետո որոշ ժամանակ նորից լավ եղանակ սկսվեց: Ձմեռն իր իրավունքներն ստանձնեց նոյեմբերի կեսից ու տեղից մինչև հաջորդ տարվա ապրիլի կեսը: Նվազագույն ջերմաստիճանը հասավ —35°-ի: Չնայած չափազանց աննպաստ պայմաններին՝ նկարագրված սորտերի ծառերը լավ դիմացան ձմռանը: Միայն Կանդիլ Կիտայկայի և Շաֆրան Կիտայկայի ծաղկաբողբոջները աննշան փնտրվածքներ ունեցան: Դժբախտաբար հետագայում վաղ առավոտյան ցրտերը մայիսի 10—15-ին և հունիսի 10-ին փչացրին 1942 թվի բերքը:

Ինչպես Լենինականի կլիմայական պայմաններում, այնպես էլ նոր-Բայազետի, Բաարոզեչարի, Մարտունու լեռնային շրջաններում՝ Պ. Կարանյանի հետազոտություններից հետո միջուրինյան Ջմեռային Արկադ, Շաֆրան Պեպին, Շաֆրան Կիտայկա, 600 գրամանոց Անտոնովկա, Սլավյանկա խնձորենիները լավ են դարձանում՝ տալով նորմալ աճեցողություն:

Միջուրինյան խնձորենիների առաջին ուսպրողուկցիաները Լենինականի հենակետում և Լենինականի պտղատու անկարաններում, նոր-Բայազետում, Մարտունիում, Մեծ Դարաքիլիսայում և Դուզքենդի շրջանի վերին Դալիճայում, լավ արդյունքներ են տվել:

Ծառերի 1941—1942 թ.թ. ձմեռելու հետևանքները շրջաններում մենք դեռ չենք ստուգել: Ըստ սկզբնական սորտափորձարկման

Ա արտադրական տնկումներէ նախնական հետազոտութեան տվյալներէ՝ կարելի է գալ այն եզրակացութեան, որ վերոհիշյալ սորտերից լավագոյններն են՝ Շաֆրան կիտայկան, Պեպին Շաֆրան, Կանդիլ կիտայկան, Սլավյանկան, Բելֆլյոր կիտայկան։ Վերջինս թեև օգտակար բեղմնավորման ցածր տոկոս է տալիս, այնուամենայնիվ մենք մտցրել ենք առաջնակարգերի շարքերը՝ ելնելով նրա պտուղների լավ համից և մեծութունից։

Երկրորդ կարգին են դասվում՝ Տրուֆորը, Ձմեռային Արկադը, Երրորդ կարգին՝ Կարմիր Շտանդարտը։

Վերը բերված տվյալները, որ հետևանք են միջուրինյան սորտերի վրա կատարված առաջին 3—4 տարիների դիտողութունների, անշուշտ կարող են միայն նախնական օրիննոր նյութ համարվել։ Հենակետում շարունակվում են երկարատև դիտողութուններ կատարվել փորձնական ծառերի վրա, որպեսզի Հայաստանի լեռնային պայմանների համար սորտերի վերջնական ընտրութուն անելու հնարավորութուն լինի։

Հավելված № 1

ՄԻԶՈՒՐԻՆՑԱՆ ԽՆԶՈՐԵՆԵՆԵՐԻ ՍՈՐՏԵՐԸ, ՆՐԱՆՑ ՏՆԿՄԱՆ ՏԱՐԵԹԻՎԸ,
ՊՏԼԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՍԿԻԶԲԸ ԵՎ ԲԵՐՔԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

№ № բառ կարգի	Սորտի անունը	Տնկման տարեթիվը	Մասի աստիճան փխցիլ	Վնասված է քանակ ձորով քիլոգրամ կամ արեւաբույս	Պտղաբերության սիկիցը	Մեկ ձառի միջին բերքը (հատով) և պտղաբերության տարին
1.	Զմեռային Արկադ	1934	Առողջ է	ոչ	1936	1940 թ. 65 պտուղ
2.	Պեպկին Շաֆրան	1934	»	»	1936	1940 » 70 »
3.	Շաֆրան Կիտայկա	1934	»	»	1938	1939 » 43 »
4.	Բեկֆլյուր Կիտայկա	1934	»	»	1937	1940 » 14 »
5.	Դեղին Անտոնովկա	1937	»	»	1939	1939 » 2 »
6.	Կանգիլ Կիտայկա	1937	»	»	1939	1940 » 26 »
7.	Բորադորֆ Կիտայկա	1937	»	»	1939	1939 » 9 »
8.	Բեկֆլյուրի բույրը	1937	»	»	1939	1939 » 4 »
9.	Բուլլազ	1937	»	»	1939	1939 » 8 »
10.	Ռենետ Բերգամանի	1937	»	»	1939	1939 » 5 »
11.	Կարմիր Շառնդարտ	1937	»	»	1939	1939 » 12 »
12.	Սլավյանկա	1937	»	»	1939	1940 » 62 »
13.	Կուլոն Կիտայկա	1937	»	»	1939	1939 » 3 »
14.	Տրուվոր	1937	»	»	1939	1939 » 19 »
15.	Սովետական	1937	»	»	1939	1939 » 2 »
16.	Պեպկին Կիտայկա	1937	»	»	1939	1939 » 4 »
17.	Կալֆիլ Անտոնովյան	1937	»	»	1939	1939 » 3 »
18.	Ոսկե-Կիտայկա	1937	»	»	1939	1939 » 5 »
19.	Շամպանեն Կիտայկա	1937	»	»	1939	1939 » 1 »
20.	Տայգայի	1937	»	»	1939	1939 » 16 »
21.	Նոր Բորովինկա	1937	»	»	1939	1939 » 40 »
22.	Կամոմոյեց	1937	»	»	1939	1939 » 3 »
23.	Կրեմ-Կիտայկա	1937	»	»	—	— » — »
24.	Միչուրինի-անսերմ	1937	»	»	—	— » — »
25.	Բեկֆլյուր Ռեկորդ	1934	»	»	1940	1940 » 5 »
26.	Անտոնովկա 600 գր-ոց	1934	»	»	1938	1938 » 3 »
27.	Ձեկերի Կիտայկա	1939	»	»	—	— » — »
28.	Օլեզ	1939	»	»	—	— » — »
29.	Կոզալոր	1939	»	»	—	— » — »
30.	Ֆլավա	1939	»	»	—	— » — »
31.	Ռենետ շաքարահամ	1939	»	»	—	— » — »
32.	Կիտայկա անխոփյան	1939	»	»	—	— » — »
33.	Կարմրադրոշ	1939	»	»	—	— » — »
34.	Պարադորս	1939	»	»	—	— » — »
35.	Ռենետ Ռեշտոնիկովի	1939	»	»	—	— » — »
36.	Հակերնի (ЯХОНТОВО)	1939	»	»	—	— » — »
37.	Սինապ Միչուրինի	1939	»	»	—	— » — »

**ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԸՍՏ ԽՆՁՈՐԵՆՈՒ ՍՈՐՏԵՐԻ (ՏՎՅԱԼՆԵՐ ՎԵՐՁԻՆ
ԵՐԵՖ ՏԱՐԻՆԵՐԻ)**

Հավելված № 2

ԸՍՏ/Կ	Ս ր Ե ր ա ն ո յ ը	Պատկեր նշանակում	Ժողովրդայինների		Անձան թողրո՛ն- ների ունելը		Ժողովրդայինների բացկելը		Անձան թողրո՛նների բացկելը		Մասնական ծախման տեղերը	
			1939		1940		1939		1940		1939	
			1939	1940	1939	1940	1939	1940	1939	1940	1939	1940
1.	Բեղիմյոր Գրառիկա	Լավ 6տ.	16/4	15/4	13/4	23/4	4/4	25/4	13/4	35	15/5	20/5
2.	Շաֆրան	»	19/4	17/4	14/4	23/4	4/4	25/4	14/4	29/4	15/5	19/5
3.	Շաֆրան Պեպին	»	17/4	12/4	23/4	19/4	5/4	25/4	20/4	35	15/5	20/5
4.	Զեմալին Արթուր	»	18/4	17/4	5/4	23/4	19/4	27/3	20/4	29/4	15/5	21/5
5.	Գանգիլ Գրառիկա	»	—	15/4	12/4	25/4	17/4	7/4	27/4	27/4	—	20/5
6.	Սլավյանկա	»	10/4	13/4	19/4	25/4	15/4	27/4	17/4	35	15/5	19/5
7.	Տրուկոր	»	—	16/4	2/5	25/4	20/4	15/4	—	35	—	17/5
8.	Գալսեղի Շառա.	»	—	20/4	9/4	24/4	23/4	4/4	17/4	35	—	20/5

1941 թվ. պատկերները նախադիմ է չկառուցացած : 5 Տ—ի.

Մասնաթիվային ծախսեր				Մասնաթիվային ծախսեր				Մասնաթիվային ծախսեր				Մասնաթիվային ծախսեր				Մասնաթիվային ծախսեր			
1939		1940		1941		1942		1943		1944		1945		1946		1947		1948	
1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
21.5	22.5	15.5	12	3	10	15.9	20.9	30.9	10.10	15.10	25.7	8.7	17.7	29.10	29.10	28.11	13.11	19.7	17.4
17.5	22.5	13.5	10	3	11	25.8	—	—	2.10	23.9	7.8	8.7	17.7	12.11	12.11	28.11	17.11	21.9	18.1
21.5	22.5	15.5	12	3	11	10.9	7.9	7.9	25.9	30.9	7.8	7.7	13.7	26.11	12.11	28.11	17.11	21.9	18.2
21.5	22.5	12.5	10	2	11	15.8	20.8	6.9	28.8	6.9	26.7	8.7	13.7	1.11	22.10	3.11	13.11	18.9	17.8
—	22.5	13.5	—	4	11	—	6.9	7.9	—	23.9	28.8	—	17.7	9.11	5.11	13.11	12.11	21.2	18.6
21.5	21.5	15.5	10	3	11	—	6.9	—	23.9	—	1.8	25.7	17.7	21.10	29.10	29.10	4.11	21.8	17.1
—	21.5	13.5	—	5	11	—	27.8	26.9	23.9	—	21.7	7.6	12.7	3.11	12.11	13.11	17.11	21.2	18.1
—	25.5	15.5	—	6	14	—	25.7	9.9	7.9	—	7.7	5.7	17.7	29.10	29.10	3.11	4.11	19.4	16.5

ՕՐՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Е. А. ЛЕСЮК.—„Мичуринские сорта плодоягодных растений“. Журн „Яровизация“ № 3, 1940, стр. 30—53.
2. Е. А. ЛЕСЮК.—„Урожайность мичуринских сортов яблони“. Журн. „За мичуринское плодоводство“ № 2—3, 1938 г.
3. Отчеты Ленинаканского опорного пункта Плодовиноградной и/и Селекционной станции НКП/Арм. ССР за годы 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941.
4. И. В. МИЧУРИН.—„Помологическое описание“ изд. Сельхозгиз-ОГИЗ 1940 г.
5. И. В. МИЧУРИН.—Сочинения т. 1 „Принципы и методы работы“ изд. Сельхозгиз-ОГИЗ 1939 г.
6. Х. П. МИРИМАНЯН—„Черноземы Армении“ изд. Академии наук СССР 1940 г.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Էջ

Միջուրինյան խնձորենիների մի բանի սորտերի աճումը Լենինականի բարձրամանդակի պայմաններում	3
Խնձորենիների սկզբնական տորտափորձարկման հոգամասի բնական ու ազդատելի իկական պայմանները	4
Սորտերի նկարագրությունը, Շաֆրանի հիտայկա	5
Գեյլին Շաֆրան	8
Բելֆլյոր հիտայկա	11
Կանդիլ հիտայկա	13
Սլավյանկա	15
Տրավոր	18
Ջմեռային արկադ	19
Կարմիր Շտանդարտ	22
Եզրակաջություն	24
Հավելված № 1	27
Հավելված № 2	28
Օգտագործված գրականություն	30

С. А. АГУЛЯН
Выращивание некоторых сортов мичуринских яблонь в условиях
Ленинградского плато
Армгиз, Ереван, 1942



№ 4354 9-й этаж 656. Серия 1000. Сочинения 2-й серии. Удк 634.10
БЗ. Значительная 1,6 м. Удк 634.10. Удк 634.10. Удк 634.10.
Заключительная серия, Ереван, 1942

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.



FL0008503

ԳԻՆԸ 1 Ռ. 60 Կ.

825
A^{II}18784